

บทที่ 3

แนวคิดและทฤษฎีในการศึกษา

งานศึกษาที่ผ่านมาในอดีตแสดงให้เห็นว่า การส่งเสริมให้มีการขยายตัวของอุตสาหกรรม ทำให้เกิดการขยายตัวที่ไม่สมดุลระหว่างผลผลิตในภาคเกษตร และภาคอุตสาหกรรม จึงทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างภูมิภาค เขตการปกครอง และส่งผลต่อเนื่องให้ความไม่เท่าเทียมกันในรายได้ของคนไทยเพิ่มขึ้นโดยตลอด อย่างไรก็ตาม การอธิบายปัญหาความไม่เท่าเทียมกันได้เป็นอย่างดีนั้น จำเป็นจะต้องอาศัยความรู้เกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ เพื่อเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำไปสู่ความเข้าใจสภาพปัญหาความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ได้ดียิ่งขึ้น ดังนั้น ในบทนี้จะแสดงแนวคิดและทฤษฎีในการศึกษา การขยายตัวของอุตสาหกรรมและความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนใหญ่ ๆ คือ ส่วนแรก เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการกระจายรายได้ ซึ่งจะได้นำแสดงถึงประเภทของการกระจายรายได้ แสดงแนวคิดเกี่ยวกับความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ที่มีทั้งผู้ที่สนับสนุนและคัดค้านด้วยเหตุผลต่าง ๆ และอธิบายถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน ส่วนที่สอง จะได้นำแสดงทฤษฎีความไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งสามารถแบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้เป็น 2 ประเภท คือ ทฤษฎีทางด้านอุปทาน และด้านอุปสงค์ เพื่อให้สามารถอธิบายผลที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน ส่วนที่สาม จะแสดงคุณสมบัติที่สำคัญของดัชนีที่ใช้วัดความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ และดัชนีความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ เพื่อช่วยให้เห็นขั้นตอนการพัฒนาดัชนีที่ใช้วัดความไม่เท่าเทียมกัน ทราบข้อดี-ข้อเสียของดัชนีแต่ละประเภท ทั้งนี้เพื่อให้สามารถเลือกใช้ดัชนีที่มีคุณสมบัติเหมาะสม

3.1 แนวคิดเกี่ยวกับการกระจายรายได้

การกระจายรายได้ ได้รับการยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของวิชาเศรษฐศาสตร์ดั้งเดิม เนื่องจาก เศรษฐศาสตร์เป็นวิชาที่ศึกษาว่า การจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เพื่ออะไร เพื่อใคร และอย่างไร จึงจะเกิดประโยชน์สูงสุด ดังที่ เดวิด ริคาร์โด กล่าวไว้ว่า ผลผลิตของโลก แบ่งออกเป็น ค่าจ้าง ค่าเช่า และกำไร ซึ่งเป็นปัญหาหลักของวิชาเศรษฐศาสตร์ แนวคิดดังกล่าวนี้จึงทำให้การกระจายรายได้ตามหน้าที่ในการผลิต ได้รับความสนใจในยุคแรกของการศึกษา ต่อมาเมื่อโลกมี

ความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจมากขึ้น รายได้ตามหน้าที่ในการผลิตมีความซับซ้อนมากขึ้น การกระจายรายได้ตามหน้าที่ในการผลิตจึงได้ลดความสำคัญลง นักเศรษฐศาสตร์จึงได้ให้ความสำคัญกับการกระจายได้ตามขนาดมากขึ้น อย่างไรก็ตาม “การกระจายรายได้” สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทแรก สามารถแบ่งออกได้เป็นการกระจายรายได้สัมบูรณ์ (Absolute Distribution) และ การกระจายรายได้สัมพัทธ์ (Relative Distribution) ประเภทที่สอง สามารถแบ่งออกได้เป็นการกระจายรายได้ตามหน้าที่ในการผลิต (Functional Distribution of Income) และการกระจายรายได้ตามขนาด (Size Distribution of Income) หรือการกระจายรายได้ส่วนบุคคล (Personal Distribution of Income) ในที่นี้จะกล่าวถึงการกระจายรายได้ทั้งสองประเภท ดังนี้

3.1.1 การกระจายรายได้ประเภทที่หนึ่ง แบ่งได้เป็น 2 ความหมาย คือ

1) การกระจายรายได้สัมบูรณ์ (Absolute Distribution) หมายถึง การคำนวณหาระดับรายได้ที่เพียงพอที่จะซื้ออาหารเพื่อดำรงชีพขั้นต่ำ เรียกว่า ระดับความยากจน หรือเส้นความยากจน (Poverty Line) และหาจำนวนประชากรที่มีระดับรายได้ต่ำกว่าและสูงกว่าเส้นความยากจน ถ้าสัดส่วนของประชากรที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนลดลง เมื่อระดับรายได้เฉลี่ยของประชากรสูงขึ้น กล่าวได้ว่า การกระจายรายได้สัมบูรณ์ของประเทศดีขึ้น

โดยที่การกระจายรายได้สัมบูรณ์ อาจจะมีแนวคิดพื้นฐานมาจากการคำนึงถึงสารอาหารที่คนจะได้รับในการดำรงชีพขั้นต่ำ ซึ่งมีนักโภชนาการเป็นผู้ที่กำหนด และนักโภชนาการแต่ละคนอาจจะกำหนดระดับสารอาหารขั้นต่ำเพื่อการดำรงชีพต่างกัน แม้ว่าจะได้มีการปรับปรุงแนวคิดดังกล่าวโดยมีการคำนึงถึงความจำเป็นพื้นฐานอื่น ๆ แต่แนวคิดที่เกี่ยวกับระดับความยากจนยังไม่ชัดเจนว่าจะยอมรับได้เพียงใด ต่อมาเมื่อถึงยุคข่าวสารไร่พรมแดน ได้มีผู้เสนอว่า การกำหนดระดับภาวะความยากจนควรจะได้จากความเห็นของคนส่วนใหญ่ เนื่องจากความจำเป็นในการครองชีพของคนในแต่ละสังคมอาจจะต่างกัน อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติแนวคิดดังกล่าวทำได้ยาก ดังนั้น แนวคิดการกระจายรายได้สัมพัทธ์ ซึ่งแสดงการเปรียบเทียบรายได้ของคนในสังคมเดียวกัน โดยไม่ต้องมีการกำหนดระดับในการเปรียบเทียบ น่าจะแสดงถึงระดับความเป็นอยู่ของประชากรได้ดีกว่าการกระจายรายได้สัมบูรณ์

2) การกระจายรายได้สัมพัทธ์ (Relative Distribution) หมายถึง ความแตกต่างของระดับรายได้ที่ประชากรแต่ละคน หรือแต่ละครัวเรือนในสังคมได้รับ ถ้าระดับรายได้ดังกล่าวมีความแตกต่างกันมาก แสดงว่า มีความไม่เท่าเทียมกันของรายได้มาก ถ้าทุกคนหรือทุกครัวเรือนมีระดับรายได้เท่ากัน แสดงว่า มีความเท่าเทียมกันอย่างสมบูรณ์ แต่ถ้าในสังคมมีผู้มีรายได้เพียงคนเดียวหรือครอบครัวเดียว ในขณะที่คนอื่น ๆ หรือครอบครัวอื่นไม่มีรายได้เลย แสดงว่า มีความไม่เท่าเทียมกันอย่างสมบูรณ์

นักเศรษฐศาสตร์ส่วนใหญ่ เรียก การกระจายรายได้สมบูรณ์ (Absolute Distribution) ว่า ระดับความยากจน และเรียกการกระจายรายได้สัมพัทธ์ (Relative Distribution) ว่า ความเหลื่อมล้ำในการกระจายได้หรือความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ โดยที่ ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะใช้คำว่า ความไม่เท่าเทียมกันของรายได้แทนการกระจายรายได้สัมพัทธ์ตลอดระยะเวลาที่ทำการศึกษา

3.1.2 การกระจายรายได้ประเภทที่สอง ยังสามารถแบ่งออกได้อีก 2 ความหมาย คือ

1) การกระจายรายได้ตามหน้าที่ในการผลิต (Functional Distribution of Income) หมายถึง การแบ่งรายได้ตามเจ้าของปัจจัยการผลิต คือ ส่วนที่เป็นเจ้าของที่ดิน เจ้าของทุน และเจ้าของแรงงาน แต่ในปัจจุบัน ความหมายของปัจจัยทุนกว้างและมีความซับซ้อนมากขึ้น ดังนั้นในการแบ่งรายได้ตามหน้าที่ในการผลิต จึงมีการปรับให้สอดคล้องกับความเป็นจริงในปัจจุบันมากขึ้น โดยแบ่งเป็นรายได้ที่ได้จาก ค่าจ้างและเงินเดือน ทรัพย์สินและการจัดการ การค้า เงินโอน เป็นต้น

การกระจายรายได้ตามหน้าที่ในการผลิต ได้มาจากแนวคิดพื้นฐานที่ว่ารายได้ถูกจัดสรรไปสู่เจ้าของปัจจัยการผลิตอย่างไร ทฤษฎีนี้จึงประกอบด้วยข้อสมมติต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการทำงานของกลไกตลาด ซึ่งสมมติว่า ราคาของปัจจัยจะถูกกำหนดขึ้นจากดุลยภาพของอุปสงค์และอุปทานในตลาดที่มีการแข่งขันสมบูรณ์ โดยที่อุปทานของปัจจัยจะถูกนำไปใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ อุปสงค์ของปัจจัยจึงมีบทบาทในการกำหนดอรรถประโยชน์ และราคาของปัจจัย นอกจากนี้ข้อสมมติที่ว่า ตลาดของปัจจัยมีการแข่งขันอย่างสมบูรณ์ แม้ในประเทศที่พัฒนาแล้วยังไม่เป็นจริงผลคือราคาของปัจจัยไม่จำเป็นต้องเท่ากับผลิตภาพส่วนเพิ่ม ซึ่งหมายความว่า ปัจจัยการผลิตชนิดเดียวกันอาจจะมีราคาต่างกันก็ได้ จึงไม่อาจนำเอาความแตกต่างของราคามาพิจารณาผลของความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ ยิ่งกว่านั้นทฤษฎีนี้ยังไม่ได้นำเอาความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ที่เกิดจากความแตกต่างระหว่างหน่วยของปัจจัยการผลิตชนิดเดียวกัน เนื่องจากมีข้อสมมติว่า ปัจจัยการผลิต

ทั้งหมดไม่แตกต่างกัน ดังนั้นในเวลาต่อมา นักเศรษฐศาสตร์จึงให้ความสำคัญกับการกระจายรายได้ตามขนาด หรือการกระจายรายได้ส่วนบุคคล มากกว่าการกระจายรายได้ตามหน้าที่ในการผลิต

2) การกระจายรายได้ตามขนาด (Size Distribution of Income) หรือการกระจายรายได้ส่วนบุคคล (Personal Distribution of Income) หมายถึง การกระจายของประชากรผู้มีรายได้ในกลุ่มรายได้ต่าง ๆ เรียงตามขนาดรายได้ การกระจายรายได้ตามขนาดสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ ประเภทแรก อธิบายว่า การกระจายรายได้เป็นกระบวนการที่เกิดจากความไม่แน่นอน (Stochastic Process) ประเภทที่สอง อธิบายถึงการกระจายรายได้ในความหมายของปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของประชากร เช่น ความแตกต่างระหว่างเพศ อายุ อาชีพ การศึกษา ภูมิภาค และการกระจายความมั่งคั่ง เป็นต้น

เหตุที่ทำให้การกระจายรายได้ตามขนาด มีความสำคัญมากขึ้นในการศึกษาความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ เนื่องจาก จุดมุ่งหมายในการพัฒนาทางเศรษฐกิจ คือ เพื่อให้ประชากรได้รับสวัสดิการทางเศรษฐกิจสูงสุดจากทรัพยากรและเทคโนโลยีที่มีอยู่ โดยที่สวัสดิการทางเศรษฐกิจนั้นขึ้นอยู่กับระดับรายได้ ถ้าประชากรในกลุ่มใดมีขนาดใหญ่และมีระดับรายได้แตกต่างกันมาก การเปลี่ยนแปลงของรายได้ในกลุ่มนั้น น่าจะมีผลต่อความไม่เท่าเทียมกันของรายได้โดยรวมมากกว่ากลุ่มอื่นที่มีขนาดเล็กและมีระดับรายได้แตกต่างกันน้อย ด้วยเหตุนี้ผลของการศึกษาการกระจายรายได้ตามขนาด จะช่วยให้รัฐบาลสามารถเลือกกลุ่มเป้าหมายเพื่อการแก้ไขปัญหาได้ถูกต้อง

3.1.3 แนวความคิดเกี่ยวกับความไม่เท่าเทียมกันของรายได้

แนวคิดเกี่ยวกับความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ ยังเป็นประเด็นที่มีความขัดแย้งกันอยู่ โดยแนวคิดเกี่ยวกับความไม่เท่าเทียมกันของรายได้แบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1) แนวความคิดที่สนับสนุนความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ โดยที่กลุ่มนี้เห็นว่าการปล่อยให้มีความไม่เท่าเทียมกันในระบบเศรษฐกิจจะเกิดผลดี คือ

1.1) เป็นการส่งเสริมและสร้างจูงใจในการทำงาน กล่าวคือ การที่คนทำงานแล้ว ได้รับผลตอบแทนเต็มที่ตามความสามารถ จะเป็นการกระตุ้นให้มีการทำงานเพิ่มขึ้น

ผลผลิตของประเทศจะเพิ่มสูงขึ้น แต่ถ้าทุกคนมีรายได้เท่ากันโดยไม่คำนึงถึงปริมาณงานและความสามารถแล้ว คนจะหมดกำลังใจในการทำงาน เพราะทำงานมากหรือน้อย ดีหรือไม่ อย่างไร ก็จะได้เงินเดือนเท่ากันผลผลิตของประเทศโดยรวมจะลดลง

1.2) เป็นการส่งเสริมให้มีการออมทรัพย์ และการสะสมทุนในประเทศมากขึ้น เนื่องจาก ผู้ที่มีรายได้สูงจะมีสัดส่วนการออมมากกว่าผู้ที่มีรายได้ต่ำ การปล่อยให้มีความไม่เท่าเทียมกัน โดยยอมให้มีคนบางกลุ่มมีรายได้สูงขึ้น จะช่วยให้มีการออมและการสะสมทุนในประเทศมากขึ้น แต่ถ้าทุกคนในประเทศมีรายได้เท่ากันหมด ระดับการออมและการสะสมทุนในประเทศจะลดลง

2) แนวคิดที่คัดค้านความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ มีเหตุผลดังนี้

2.1) เหตุผลทางด้านความเป็นธรรมในสังคม กล่าวคือ การที่คนมีรายได้สูง ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนน้อย มีความกินคืออยู่ดี มีมาตรฐานในการครองชีพสูง มีการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ในขณะที่ผู้ที่มีรายได้น้อยต้องอดอยาก ถูกเอาเปรียบ ขาดโอกาสในการทำงาน และการประกอบอาชีพ จึงมีโอกาสนในการเลื่อนฐานะของตนเองได้น้อย ความแตกต่างดังกล่าวทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในสังคม

2.2) เหตุผลทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง การที่คนส่วนใหญ่ของประเทศมีรายได้น้อยตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบ ในขณะที่คนส่วนน้อยมีความเป็นอยู่ที่ดี อาจทำให้คนส่วนใหญ่เหล่านี้รวมกลุ่มกันก่อความไม่สงบ และก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านความมั่นคงของประเทศ

แม้ว่าความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ จะเป็นประเด็นที่มีความขัดแย้งกันอยู่ แต่ด้วยความเชื่อที่ว่า “ทุกคนเกิดมาด้วยความเสมอภาค และความเสมอภาคควรจะดำรงอยู่ตลอดชีวิตของคน” (Knox P.L.;1974 อ้างถึงใน วิชัย; 2528) แนวคิดเกี่ยวกับความไม่เท่าเทียมกันของรายได้และสวัสดิการทางสังคมจึงได้เกิดขึ้น โดยที่ มีเพียงประเทศที่พัฒนาแล้วเท่านั้น ที่ให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันของรายได้อย่างจริงจัง ดังนั้น ความรุนแรงของปัญหาดังกล่าวจึงเกิดขึ้นในประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นผลมาจากความแตกต่างของประชากรในลักษณะต่าง ๆ คือ หนึ่ง การกระจายกรรมสิทธิ์ของทรัพยากรในแต่ละกลุ่มไม่เสมอภาคกันทั้งในแง่ปริมาณและ

คุณภาพ สอง การขยายตัวของประชากรไม่สมดุล กล่าวคือ กลุ่มคนยากจนที่ประกอบอาชีพทางการเกษตร มีอัตราการเพิ่มของประชากรสูง จึงต้องรับภาระหนักในการเลี้ยงดูผู้เยาว์ ด้วยเหตุที่ประชากรในกลุ่มนี้เพิ่มขึ้นสูง ที่ดินจึงต้องถูกแบ่งเป็นแปลงเล็กๆ เพื่อแบ่งให้กับลูกหลาน ส่งผลให้เกิดปัญหาประสิทธิภาพในที่ดินลดลง ในขณะที่ประชากรในกลุ่มอื่นมีอัตราการเพิ่มของประชากรต่ำ สาม โอกาสในการศึกษาไม่เท่าเทียมกัน โดยที่ คนส่วนใหญ่ในชนบทยังมีโอกาสที่จะมีการศึกษาน้อย ทั้งนี้ เนื่องจากปัญหาความยากจน สี่ ปัจจัยทางสังคมอื่น ๆ เช่น เพศ เชื้อชาติ ศาสนา อายุ สุขภาพ ฐานะของครอบครัว และวงศ์ตระกูล เป็นต้น ห้า การแข่งขันของตลาดที่มีลักษณะไม่สมบูรณ์ ทำให้บางกลุ่มมีอำนาจผูกขาด จึงอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบทางเศรษฐกิจ และ ประเด็นท้ายสุด เนื่องจากความเจริญเติบโตของภาคเศรษฐกิจต่าง ๆ เป็นไปอย่างไม่สมดุลย์ เช่นกรณีที่รัฐบาลส่งเสริมการลงทุนในภาคอุตสาหกรรม ทำให้ผู้ประกอบการในภาคนี้ได้รับรายได้สูงกว่าภาคอื่น ๆ จะเห็นได้ว่า ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันของรายได้จะเกิดจากหลายปัจจัย โดยที่ความไม่สมดุลในโครงสร้างการผลิตและการจ้างงานระหว่างภาคเกษตรและภาคอุตสาหกรรม เป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันของรายได้

3.2 ทฤษฎีความไม่เท่าเทียมกันของรายได้

ทฤษฎีความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ เกิดขึ้นจากแนวคิดสำคัญของสำนักคลาสสิก (Sorensen and Kelberg, 1981 อ้างถึงใน Chaiwat, 1982) ที่อธิบายถึง การกำหนดอัตราค่าจ้างว่าเป็นผลของอุปสงค์และอุปทานในตลาดแรงงาน โดยที่อัตราค่าจ้างจะเปลี่ยนแปลงไปตามอุปสงค์ของสินค้าที่แรงงานนั้นผลิต การเชื่อมโยงระหว่างอัตราค่าจ้าง และมูลค่าของผลผลิตเกิดขึ้นได้โดยผ่านแนวคิดผลิตภาพส่วนเพิ่ม ธุรกิจจะทำกำไรสูงสุดและอยู่ในดุลยภาพก็ต่อเมื่อมูลค่าของผลผลิตส่วนเพิ่มเท่ากับต้นทุนส่วนเพิ่ม หรืออัตราค่าจ้างของแรงงานในฐานะที่เป็นปัจจัยในการผลิต ด้วยเหตุนี้ ทฤษฎีความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ จึงสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ประเภทแรก เป็นทฤษฎีทางด้านอุปทาน (Supply Side) ได้แก่ ทฤษฎีความสามารถ (The Ability Theory) ทฤษฎีความไม่แน่นอน (The Stochastic Theory) ทฤษฎีทุนมนุษย์ (The Human Capital Theory) และทฤษฎีวงจรชีวิต (The Life-Cycle Theory) ประเภทที่สอง เป็นทฤษฎีทางด้านอุปสงค์ (Demand Side) ได้แก่ ทฤษฎีทวิลักษณ์ (The Dualistic Theory) และแนวคิดเกี่ยวกับการขยายตัวของอุตสาหกรรมกับความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ (Industrialization and Income Inequality) ดังนี้

3.2.1 ทฤษฎีทางด้านอุปทาน (Supply Side)

ทฤษฎีความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ที่พิจารณาด้านอุปทาน เป็นทฤษฎีที่มีข้อสมมติว่า อุปสงค์ (ธุรกิจ องค์กร หน่วยงาน) คงที่ ณ ระดับหนึ่ง ภายใต้ตลาดแข่งขันไม่สมบูรณ์ (Chaiwat, 1982) แนวคิดนี้เห็นว่า ความแตกต่างทางด้านอุปทาน เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความแตกต่างในอัตราค่าจ้าง และการหารายได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความแตกต่างการศึกษา ซึ่งจะ ได้แสดงให้เห็นดังนี้

ทฤษฎีทุนมนุษย์ (The Human Capital Theory)

Adam Smith เป็นผู้คิดค้นทฤษฎีทุนมนุษย์ขึ้น ในปี 1776 พบว่า อัตราค่าจ้างจะเปลี่ยนแปลงไปตามต้นทุนที่ใช้เพื่อการเรียนรู้ ซึ่งเกี่ยวข้องกับความสามารถในการผลิต การอบรมทางอาชีพ การอบรมเกี่ยวกับงานทั่วไป การเรียนรู้จากการทำงาน เป็นต้น ต่อมา T.W. Schultz ได้สร้างทุนมนุษย์สมัยใหม่ขึ้นในปี 1950 (อ้างถึงใน Slotje, 1989) โดยมีเหตุผลพื้นฐานว่า การลงทุนทางการศึกษาเป็นการตัดสินใจที่สมเหตุผล โดยการประมาณมูลค่าปัจจุบันที่น่าจะเป็นไปได้ของกระแสรายได้ตลอดชั่วอายุขัยของคน แนวคิดดังกล่าวมีการวิจารณ์กันว่า ความพอใจสูงสุดในปัจจุบันเมื่อคิดลดแล้วเกินกว่าจะควบคุมได้ และความน่าจะเป็นที่จะได้รับความพอใจสูงสุด จากการประมาณกระแสรายได้ตลอดชีวิต โดยคิดลดจากอัตราประมาณการอัตราเดียวไม่เป็นจริง อย่างไรก็ตาม ในปี 1960 มีทฤษฎีทางการศึกษาที่เชื่อมโยงกับการกระจายรายได้ตามขนาดมากมาย โดยมี Joseph Hunt (1961 อ้างถึงใน Slotje, 1989) เป็นผู้สนับสนุนทฤษฎีดังกล่าวเป็นคนแรก ซึ่งพบว่า ความจำกัดทางกายภาพ และสิ่งแวดล้อมของแต่ละคนเป็นสาเหตุอันดับแรก ๆ ที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ ต่อมา Mincer (1958) และ Becker (1964) (อ้างถึงใน Atkinson, 1983) ได้ประยุกต์แนวคิดทฤษฎีทุนมนุษย์ของ Smith (1776) ที่ยึดหลักผลประโยชน์สุทธิ กล่าวคือ คนที่เข้ารับการศึกษาจะมีรายได้ในอนาคตสูงกว่าค่าจ้างปกติ หรืออย่างน้อยที่สุดจะเท่ากับกำไรปกติของทุนที่ใช้ในการศึกษา และได้กำหนดข้อสมมติขึ้น 2 ประการ คือ หนึ่ง ตลาดแรงงานมีการแข่งขันอย่างสมบูรณ์ ดังนั้น คนเลือกจะอาชีพได้อย่างอิสระ และมีโอกาสในการเข้ารับการศึกษาอบรมอย่างเท่าเทียมกัน สอง ทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกัน ทั้งในการกู้ยืมเงินเพื่อใช้ในการลงทุนมนุษย์ ไม่มีความแตกต่างในความฉลาด หรือ ฐานะทางครอบครัว อย่างไรก็ตาม ผลงานดังกล่าวมีข้อโต้แย้งว่าความไม่เท่าเทียมกันของผลประโยชน์สุทธิไม่เป็นจริง เนื่องจากความแตกต่างในความสามารถ และโอกาสในการเข้ารับการศึกษาของคนไม่เท่าเทียมกัน นอกจากนี้ คนที่มีระดับการศึกษาเท่ากัน อาจมีระดับรายได้ต่างกัน ทั้งนี้ ด้วยความแตกต่างในอายุและประสบการณ์ (Atkinson, 1983)

3.2.2 ทฤษฎีทางด้านอุปสงค์ (Demand Side)

ทฤษฎีความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ที่พิจารณาทางด้านอุปสงค์ (Demand Side) เกิดขึ้นจากการประยุกต์ข้อบกพร่องของทฤษฎีทางด้านอุปทาน (Supply Side) ทฤษฎีนี้พบว่าปัจจัยทางโครงสร้าง เช่น อาชีพ สาขาการผลิต มีผลกระทบต่อหารายได้ของคน ซึ่งจะแสดงให้เห็นได้ดังนี้

ทฤษฎีทวิลักษณ์ (The Dualistic Theory)

ทฤษฎีทวิลักษณ์ เป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงการกำหนดอัตราค่าจ้างที่แท้จริงในระบบเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนา ที่ประกอบด้วย 2 ภาคการผลิต คือ ภาคการผลิตแบบดั้งเดิมและภาคการผลิตสมัยใหม่ โดยที่ภาคการผลิตแบบดั้งเดิมจะมีแรงงานส่วนเกินอยู่เป็นจำนวนมาก จึงทำให้ผลผลิตส่วนเพิ่มของภาคการผลิตนี้เป็นศูนย์ ดังนั้น ถ้าแรงงานได้รับค่าจ้างเท่ากับผลผลิตส่วนเพิ่มแรงงานจะอดอยาก แต่ถ้าแรงงานแต่ละคนแบ่งปันผลผลิตกันในครอบครัว ซึ่งเท่ากับผลผลิตเฉลี่ยแรงงานจะยังคงอยู่ต่อไปได้ ด้วยเหตุนี้ อัตราค่าจ้างในภาคการผลิตนี้จึงเท่ากับผลผลิตเฉลี่ย และถ้ามีแรงกดดันจากการเพิ่มขึ้นของประชากร ในที่สุดผลผลิตเฉลี่ยจะเท่ากับระดับพออยู่พอดี

ด้วยเหตุที่ผลผลิตส่วนเพิ่มของแรงงานในภาคการผลิตแบบดั้งเดิมเป็นศูนย์ การอพยพของแรงงานออกจากภาคการผลิตนี้จะไม่ทำให้ผลผลิตลดลง แรงงานในภาคการผลิตดังกล่าวจะอพยพไปสู่ภาคการผลิตสมัยใหม่ ถ้าได้รับค่าจ้างอย่างน้อยเท่ากับผลผลิตเฉลี่ยของภาคการผลิตแบบดั้งเดิม การอพยพดังกล่าวจะทำให้อัตราค่าจ้างในทั้งสองภาคการผลิต ซึ่งเท่ากับผลผลิตเฉลี่ยสูงกว่าระดับพออยู่พอดี ณ อัตราค่าจ้างดังกล่าว เส้นอุปทานของแรงงานในภาคการผลิตสมัยใหม่จะมีความยืดหยุ่นสมบูรณ์ การลงทุนในภาคการผลิตสมัยใหม่จะมีผลผลิตส่วนเพิ่มของแรงงานสูง เนื่องจาก การใช้ทุนและสามารถในการดูดซับแรงงานส่วนเกินในภาคการผลิตแบบดั้งเดิม นักลงทุนในภาคการผลิตสมัยใหม่จะได้รับกำไรเป็นสัดส่วนที่สูง การเพิ่มการสะสมทุนในภาคการผลิตสมัยใหม่จะทำให้ผลผลิตส่วนเพิ่มของแรงงานเพิ่มขึ้น และการจ้างงานมีการขยายตัวต่อไป ดังนั้น การขยายตัวของอุตสาหกรรมตามทฤษฎีของ Lewis จึงมีบทบาทสำคัญต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ขบวนการที่กล่าวมาข้างต้นนี้จะสิ้นสุดลง เมื่ออุปทานของแรงงานสูงขึ้น ค่าจ้างในทั้งสองภาคการผลิตจะเพิ่มขึ้น ซึ่งอาจจะเป็นเพราะประชากรในภาคการผลิตดั้งเดิมลดจำนวนลง ในขณะที่ผลผลิตเฉลี่ยเพิ่มสูงขึ้นหรือผลิตภาพของแรงงานในภาคการผลิตดั้งเดิมเพิ่มสูงขึ้น เนื่องจาก

มีการลงทุนเพิ่มขึ้นและมีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ หรืออาจจะเป็นเพราะราคาสินค้าเกษตรโดยเปรียบเทียบเพิ่มขึ้น เนื่องจากอุปสงค์ของแรงงานในภาคการผลิตสมัยใหม่เพิ่มขึ้น ในที่สุดขบวนการดังกล่าวจะดำเนินไปสู่จุดดุลยภาพ ศูนย์กลางของเศรษฐกิจจะเปลี่ยนแปลงจากภาคการผลิตแบบดั้งเดิม ไปสู่การผลิตสมัยใหม่หรือภาคอุตสาหกรรม

อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีวิวัฒกรรมมีข้อจำกัด คือ ภาคการผลิตสมัยใหม่จะขยายตัวออกไปได้ ก็ต่อเมื่อมีตลาดสำหรับสินค้านั้น ในกรณีที่ระบบเศรษฐกิจเป็นแบบปิด ตลาดสินค้าสมัยใหม่จะมีลักษณะจำกัด ถ้าผลผลิตส่วนเพิ่มของแรงงานในภาคการผลิตแบบดั้งเดิมไม่สูงขึ้นในเวลาเดียวกัน การขยายตัวของภาคการผลิตสมัยใหม่ก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้ แต่ในกรณีที่ระบบเศรษฐกิจเป็นแบบเปิด การทดแทนการนำเข้า และการขยายตัวของการส่งออก อาจจะทำให้มีการขยายตัวของภาคการผลิตสมัยใหม่เกิดขึ้นได้ อย่างไรก็ตาม ขบวนการดังกล่าวจะหยุดลงในไม่ช้า ถ้าผลผลิตส่วนเพิ่มของภาคการผลิตแบบดั้งเดิมไม่เพิ่มสูงขึ้น และความเป็นไปได้ในการทดแทนการนำเข้าไปได้ยาก และการขยายตัวของการส่งออกในประเทศที่กำลังพัฒนา ต้องพบกับความยุ่งยาก เนื่องจากรูปแบบและคุณภาพของผลผลิตยังไม่ดีพอ ทฤษฎีนี้ให้ข้อสรุปว่า เมื่อภาคอุตสาหกรรมขยายตัวเต็มที่แล้ว จะส่งผลให้แรงงานมีรายได้เพิ่ม และการเปลี่ยนแปลงของรายได้ย่อมมีผลต่อความไม่เท่าเทียมกันของรายได้โดยตรง

การขยายตัวของอุตสาหกรรมกับความไม่เท่าเทียมกันของรายได้

(Industrialization and Income Inequality)

แนวคิดเกี่ยวกับการขยายตัวของอุตสาหกรรม กับความไม่เท่าเทียมกันของรายได้นั้นเท่าที่ทราบได้มีผู้ทำการศึกษา 2 ท่านคือ Emile Durkheim และ Lenski ผลงานทั้งสองท่านนี้แนวคิดที่ไม่แตกต่างกัน คือ Durkheim (1893 อ้างถึงใน Hurst;1992) ได้สนใจปัญหาการเปลี่ยนแปลงของสังคมดั้งเดิมไปสู่สังคมสมัยใหม่ที่ทำให้คนต้องมีการแบ่งงานกันทำ โดยที่แรงงานแต่ละคนต้องทำงานด้วยความชำนาญเฉพาะอย่าง และความสัมพันธ์ระหว่างคนในที่ทำงานจะถูกแบ่งออกเป็นสองฝ่าย คือ นายจ้างและลูกจ้าง เมื่อเปรียบเทียบคนทั้งสองฝ่ายในองค์กรเอกชนจะพบว่าเมื่ออุตสาหกรรมมีขนาดใหญ่มากขึ้น แรงงานจะถูกกำหนดให้ทำงานเฉพาะอย่างมากขึ้น และมีความแตกต่างกันมากขึ้น ปัจจัยดังกล่าวจะทำให้เกิดช่องว่างระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง ยิ่งอุตสาหกรรมมีขนาดใหญ่มากขึ้นเท่าใด แรงงานจะยิ่งมีความแตกต่างจากนายจ้างมากขึ้นเท่านั้น ในขณะที่ต้องทำงานด้วยความชำนาญเฉพาะอย่างมากขึ้น ซึ่งตรงข้ามกับอุตสาหกรรมขนาดเล็กที่มีความแตกต่าง

ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างมีน้อยกว่าอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ผลของการศึกษาดังกล่าว นอกจากจะแสดงให้เห็นว่า เมื่ออุตสาหกรรมมีการขยายตัวมากขึ้น ความไม่เท่าเทียมกันของรายได้จะมีมากขึ้นแล้ว ยังแสดงให้เห็นว่า กลุ่มคนที่มีอาชีพต่างกัน และคนที่มีสถานภาพในการทำงานต่างกัน มีความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ระหว่างกลุ่มสูงขึ้นด้วย ต่อมา Lenski (1966 อ้างถึงใน Hurst, 1992) ได้ทำการศึกษาความไม่เท่าเทียมกันในสังคมที่มีระดับเทคโนโลยีต่างกัน ตั้งแต่การล่าสัตว์ไปจนถึงการตกแต่งสวน และสังคมเกษตร จนถึงอุตสาหกรรมที่โตเต็มที่ พบว่า ความไม่เท่าเทียมกันจะเพิ่มขึ้นตามระดับเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าขึ้น

จากผลงานศึกษาทั้งสองท่านจึงอาจสรุปได้ว่า การขยายตัวของอุตสาหกรรมเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ความไม่เท่าเทียมกันของรายได้มีมากขึ้น อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณากรณีประเทศไทย อาจจะกล่าวได้ว่า ลักษณะบางอย่างของการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม ที่ส่งผลกระทบต่อความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ (Pranee Tinakorn, 1995) ได้แก่ หนึ่ง บทบาทของการส่งเสริมการลงทุนในอดีต ที่เอื้อประโยชน์ให้กับอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่ใช้ทุนมาก การใช้นโยบายการคลังเพื่อส่งเสริมให้มีการนำเข้าสินค้าทุน การกำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำทำให้ราคาโดยเปรียบเทียบของทุนต่ำกว่าที่ควรจะเป็น จึงทำให้มีการจ้างงานต่ำในภาคอุตสาหกรรม ในขณะที่ภาคเกษตรยังคงเป็นภาคการผลิตที่รองรับแรงงานสูง* จึงทำให้ผู้ประกอบการเกษตรกรรมยังคงยากจน สอง การวางแผนกระจายเขตโรงงานอุตสาหกรรม รวมทั้งอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกไม่ประสบผลสำเร็จ ทั้งนี้เนื่องจาก สาธารณูปโภคพื้นฐานมีการกระจุกตัวอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและภาคกลาง ในขณะที่ภาคอื่น ๆ มีไม่เพียงพอ จึงทำให้ความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ในแต่ละภูมิภาคกว้างขึ้น สาม กลยุทธ์การเจริญเติบโตแบบไม่สมดุล โดยการให้สิทธิพิเศษ มีการปกป้องคุ้มครอง และให้การส่งเสริมต่อกันลงทุนขนาดใหญ่ในภาคอุตสาหกรรม ทำให้เกิดการกระจุกตัวในภาคธุรกิจสูง** เกิดการผูกขาด หรือกึ่งแข่งขันกึ่งผูกขาดเกิดผลเสียต่อผู้บริโภครายย่อย นอกจากนี้ นักลงทุนขนาดเล็กหรือผู้ประกอบการที่ไม่ได้รับประโยชน์จากการส่งเสริมการลงทุนจะได้รับผลเสียจากอัตราภาษีนำเข้า และภาษีการส่งออกส่งผลให้ความเท่าเทียมกันของรายได้เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ การขยายตัวของอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็วยังส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งอาจจะไม่ได้รับ

* ในปี 2533 ภาคเกษตรเป็นภาคการผลิตที่รองรับการจ้างงานสูงถึง 2 ใน 3 ของแรงงานทั้งหมด ในขณะที่ผลผลิตในภาคนี้มีเพียง 1/7 ของ GDP เท่านั้น

** งานศึกษาของ Kirckkiat (1981 อ้างแสดงถึงใน Pranee, 1995) ให้เห็นว่า มีหลายอุตสาหกรรมที่มีธุรกิจขนาดใหญ่เพียง 2-3 แห่ง ครอบครองส่วนแบ่งทั้งหมดของตลาด และในบางอุตสาหกรรมมีธุรกิจเพียง 3-4 แห่ง ที่ครอบครองส่วนแบ่งของตลาด 50-70 %

ความสนใจ ทั้งที่มีผลกระทบต่อสวัสดิการของทุกคน โดยที่คนงานในชนบทอาจจะต้องเป็นผู้ที่แบกรับภาระมากที่สุด*

อาจกล่าวได้ว่า แนวคิดการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมเพื่อหวังผลทางด้านการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยยอมให้มีความไม่เท่าเทียมกันของรายได้เพิ่มขึ้นนั้นจะเกิดผลดีต่อระบบเศรษฐกิจในระยะแรก ๆ เท่านั้น หลังจากทีระบบเศรษฐกิจขยายตัวไปได้ระยะหนึ่ง และความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ยังคงเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ โดยที่การผลิตในสาขาเกษตรไม่สามารถพัฒนาตามแล้ว ในที่สุดการขยายตัวของเศรษฐกิจจะต้องหยุดชะงักลง ทั้งนี้เนื่องจากความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ที่เพิ่มขึ้น แสดงให้เห็นว่า รายได้ประชาชาติที่เพิ่มขึ้นมีการกระจุกตัวอยู่ในมือของคนกลุ่มหนึ่ง โดยที่ประชากรส่วนใหญ่มีระดับความยากจนโดยเปรียบเทียบเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้อุปสงค์ในผลผลิตของคนกลุ่มนี้ไม่เพิ่มขึ้น ตลาดภายในประเทศไม่ขยายตัวจึงต้องพึ่งพิงการส่งออก ในที่สุดการส่งออกจะลดลง เนื่องจากปัญหาความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ กล่าวคือ เกษตรกรหรือคนในชนบทได้รับการศึกษาดำ เมื่อคนกลุ่มนี้อพยพไปทำงานในภาคอุตสาหกรรม จึงเป็นแรงงานที่ไม่มีคุณภาพ ปัญหาที่ตามมาคือคุณภาพของสินค้าจึงไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร เมื่อระดับอัตราค่าจ้างสูงขึ้น หรือความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบหมดไป การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจึงต้องหยุดลง

3.3 ดัชนีวัดความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ (Income Inequality Index)

แม้ว่า จุดประสงค์หลักของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ คือ ต้องการที่จะหาคำตอบว่า การขยายตัวของอุตสาหกรรมมีผลต่อความไม่เท่าเทียมกันของรายได้อย่างไร แต่ในการตอบคำถามดังกล่าวจำเป็นจะต้องหา วิธีวัดความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ที่เหมาะสมว่าควรจะใช้วิธีใด ดังนั้นในส่วนนี้จะกล่าวถึงคุณสมบัติที่สำคัญของดัชนี และ การใช้ดัชนีวัดความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อเลือกใช้ให้เหมาะสมกับการศึกษาต่อไป

* ตัวอย่างเช่น ด้วยความพยายามที่จะผลิตไฟฟ้าให้เพียงพอต่อการขยายตัวของอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็ว รัฐบาลจึงได้มีโครงการเพิ่มการก่อสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นการทำลายป่า แต่ยังทำให้ครัวเรือนในชนบทจำนวนมาก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนจนจะต้องโยกย้ายถิ่นฐานบ้านเรือน

3.3.1 คุณสมบัติที่สำคัญของดัชนีความไม่เท่าเทียมกัน

1) ดัชนีที่ใช้วัดความไม่เท่าเทียมกันจะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติพื้นฐาน 3 ประการ คือ Mean Independence, Population Replication และ Principle of Transfer

1.1) Mean Independence: $I(kY;n) = I(Y;n)$ โดยที่ $k > 0$ หมายถึง ถ้ารายได้ของประชากรทุกคนเปลี่ยนแปลงไปในสัดส่วนเดียวกัน จะทำให้การกระจายรายได้ไม่เปลี่ยนแปลง และค่าความไม่เท่าเทียมกันของรายได้จะคงเดิม

1.2) Population Replication: $I(Y, Y, \dots, Y; m) = I(Y;n)$ หมายถึง ถ้ามีประชากร r กลุ่ม แต่ละกลุ่มประกอบด้วยประชากร n คน และแต่ละกลุ่มมีการกระจายรายได้ไม่แตกต่างกัน ดังนั้นถ้ามีการรวมประชากรในแต่ละกลุ่มเข้าด้วยกันเป็น m คน จะไม่ทำให้รูปแบบการกระจายรายได้ และค่าความไม่เท่าเทียมกันของรายได้เปลี่ยนแปลงไป

1.3) Principle of Transfer หมายถึงถ้ามีการโอนรายได้ Δy จากคนที่มีรายได้ $y_i + t$; $t > 0$ ไปยังบุคคลที่มีรายได้ y_i โดยที่ $\Delta y < t/2$ จะส่งผลให้ความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ลดลง

2) ความไม่เท่าเทียมกันของรายได้สามารถแบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ ความไม่เท่าเทียมกันภายในกลุ่มและความไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่ม ซึ่งจะต้องอยู่ในรูป Additive Form โดยที่ J จะอยู่ในรูป Additive Form ก็ต่อเมื่อ

$$I(y^1, \dots, y^G; n) = \sum_g w_g^G I(y_g; n_g) + I(\mu_1, \mu_m, \dots, \mu_G, \mu_{n_g}; n)$$

โดยที่ $I(y_g; n_g)$ เป็นความไม่เท่าเทียมกันภายในกลุ่ม g ซึ่งถ่วงน้ำหนักด้วย w_g^G และ $\sum_g w_g^G = 1$ ดังนั้น $\sum_g w_g^G I(y_g; n_g)$ จึงเป็นตัวแทนของความไม่เท่าเทียมกันภายในกลุ่ม และเทอมถัดมาได้แก่ ค่า I ซึ่งตั้งอยู่บนสมมติฐานของการกระจายค่าเฉลี่ยในกลุ่มต่าง ๆ เป็นการจัดสรรรายได้ใหม่ให้แก่สมาชิกแต่ละกลุ่ม ให้มีรายได้เท่ากับรายได้เฉลี่ยของกลุ่มที่ตนอยู่ จึงไม่มีความไม่เท่าเทียมกันภายในกลุ่มเดียวกัน ส่วนนี้จึงเรียกว่าความไม่เท่าเทียมระหว่างกลุ่ม

3) ส่วนประกอบของความไม่เท่าเทียมกันภายในกลุ่ม ไม่ขึ้นอยู่กับส่วนประกอบของความไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่ม คุณสมบัติข้อนี้เป็นคุณสมบัติที่จำเป็นสำหรับการแบ่งกลุ่ม เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาคลุ่มเคลือในการให้ความหมายความไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่ม

โดยที่การหาความไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่ม สามารถทำได้ 2 วิธี คือ

3.1) หักความไม่เท่าเทียมกันภายในกลุ่มทั้งหมดจากความไม่เท่าเทียมกันโดยรวม ถ้าความไม่เท่าเทียมกันภายในกลุ่มเป็นศูนย์ ส่วนที่เหลือ คือ ความไม่เท่าเทียมกันในค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่ม ปัญหาดังกล่าวจะไม่เกิดขึ้น

3.2) ขจัดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มออกไป โดยให้ค่าเฉลี่ยของแต่ละกลุ่มมีค่าเท่ากับค่าเฉลี่ยโดยรวม ส่วนที่เหลือ คือ ความไม่เท่าเทียมภายในกลุ่ม และพิจารณาค่าความไม่เท่าเทียมกันโดยรวมที่ลดลง แต่ส่วนประกอบของความไม่เท่าเทียมภายในกลุ่ม คือ ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก W_g^G ถ้าค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักภายในกลุ่ม คือ รายได้ ปัญหาความคลุ่มเคลือจะเกิดขึ้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่ม จะกระทบความไม่เท่าเทียมภายในกลุ่มโดยผ่านน้ำหนัก W_g^G แม้ว่าความไม่เท่าเทียมภายในแต่ละกลุ่ม (I) จะไม่เปลี่ยนแปลงเลยก็ตาม ดังนั้น W_g^G จะต้องเป็นสัดส่วนของประชากรเท่านั้น จึงจะไม่ทำให้ความไม่เท่าเทียมภายในกลุ่มขึ้นอยู่กับความไม่เท่าเทียมระหว่างกลุ่ม

3.3.2 การใช้ดัชนีวัดความไม่เท่าเทียมกันของรายได้

การนำดัชนีต่าง ๆ มาใช้วัดความไม่เท่าเทียมกันของรายได้นั้น อาจทำได้ทั้งการวัดในภาพรวม การแยกวิเคราะห์เป็นกลุ่มย่อย เช่น ภูมิภาค อาชีพ กลุ่มอายุ ภาคการผลิต ระดับการศึกษาของหัวหน้าครอบครัว ฯลฯ และการแยกวิเคราะห์ตามแหล่งที่มาของรายได้ เช่น รายได้จากแรงงาน รายได้จากทรัพย์สิน รายได้จากกำไร ฯลฯ ดัชนีวัดความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ สามารถแบ่งได้หลายแนวทาง ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะแบ่งดัชนีความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ ออกตามแนวคิดของ Sen (1973) ซึ่งสามารถแบ่งอย่างกว้าง ๆ ได้ 2 ประเภท คือ Positive Measures และ Normative Measures โดยที่ Positive Measures เป็นการวัดที่ต้องใช้เทคนิคทางสถิติ ในการคำนวณหาส่วนเบี่ยงเบนของการกระจายรายได้ที่กำหนด จากความเท่าเทียมกันอย่างสมบูรณ์ วิธีวัดแบบนี้มีหลายวิธี ส่วน Normative Measures เป็นวิธีที่ใช้ความคิดเห็น (Value Judgement) เพื่อประเมินสวัสดิการทางสังคม วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะกล่าวถึงเพียง 2 วิธี ในส่วนนี้ จะกล่าวถึงแนวทางในการเลือกวิธีวัดความไม่เท่าเทียมกันที่มีคุณสมบัติเหมาะสมซึ่งมีหลายวิธี แต่ละวิธีมีคุณสมบัติต่างกัน

วิธีที่นิยมใช้กันมากที่สุด คือ Lorenze Curve และ Gini Coefficient วิธีทั้งสองมีความสัมพันธ์กัน อย่างไรก็ตาม แต่วิธีที่มีคุณสมบัติที่ดีที่สุดในปัจจุบัน คือ ดัชนี Shorrocks ในที่นี้จะกล่าวถึงวิธีวัดความไม่เท่าเทียมกันที่ใช้กันอย่างทั่วไปอย่างสั้น ๆ ภายใต้หัวข้อ Positive Measures และ Normative Measures ดังนี้

1) Positive Measures เป็นดัชนีที่วัดความไม่เท่าเทียมกันของรายได้โดยใช้สถิติและไม่ได้นำเอาแนวคิดสวัสดิการทางสังคมมาใช้อย่างชัดเจน ซึ่งได้แก่ พิสัย (Range) Relative Mean Deviation Variance Coefficient of Variation Lorenze Curve และ Gini Coefficient ซึ่งต่อมาได้มีการพัฒนา ดัชนีวัดความไม่เท่าเทียมของรายได้อื่น ๆ เพิ่มขึ้น ได้แก่ Theil และ Shorrocks แต่ดัชนีที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย คือ ดัชนี Gini, Theil และ Shorrocks ดังนี้

1.1) พิสัย (Range : R)

$$R = Y_{\max} - Y_{\min}$$

วิธีนี้มีข้อด้อยคือ มีการพิจารณาเฉพาะรายได้สูงสุดและต่ำสุดเท่านั้น ดังนั้นจึงละเลยค่าอื่น ๆ ของข้อมูล ทำให้ค่าความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ผิดพลาดได้ง่าย

1.2) ส่วนเบี่ยงเบนเฉลี่ยโดยเปรียบเทียบ (Relative Mean Deviation M)

$$M = \frac{\sum_{i=1}^n |\mu - y_i|}{n\mu}$$

วิธีนี้ให้ความสำคัญกับค่าของข้อมูลอื่น ๆ มากขึ้น แต่ยังมีข้อด้อย คือ การเปลี่ยนแปลงของรายได้ ในกรณีที่ทั้งสองฝ่ายต่างก็อยู่ด้านเดียวกันของรายได้เฉลี่ย จะไม่มีผลให้ค่าส่วนเบี่ยงเบนเฉลี่ยโดยเปรียบเทียบเปลี่ยนแปลง

1.3) ค่าความแปรปรวน (Variance: V)

$$V = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n [y_i - \bar{y}]^2$$

วิธีนี้เป็นวิธีที่แก้ข้อบกพร่องของส่วนเบี่ยงเบนเฉลี่ยโดยเปรียบเทียบ แต่ยังมีข้อด้อย คือ การเพิ่มรายได้ของทุก ๆ คนเป็นสองเท่าจะทำให้ได้ค่าความแปรปรวนเพิ่มขึ้นเป็นสี่เท่าทั้ง ๆ ที่ การกระจายรายได้ยังคงเดิม นอกจากนี้ยังไม่สามารถเปรียบเทียบการกระจายในกลุ่มที่ต่างกัน ได้ ดังนั้น ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (Coefficient of Variation : C)

$$C = \frac{\sqrt{V}}{y}$$

จึงมีความเหมาะสมในการวัดความไม่เท่าเทียมกันของรายได้มากกว่า เนื่องจากมี คุณสมบัติของการไหวตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของรายได้ ณ ทุกระดับรายได้ และให้ผลกระทบ เท่ากัน ณ ทุกระดับรายได้ ซึ่งมีผู้แย้งว่า การเปลี่ยนแปลง ณ รายได้ที่ต่ำกว่าน่าจะมีผลกระทบต่อ ความไม่เท่าเทียมกันของรายได้มากกว่า การเปลี่ยนแปลง ณ ระดับรายได้สูง

1.4) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของค่า Log ของรายได้ (The Standard Deviation of Logarithm:)

$$H = \left[\sum_{i=1}^n (\log u - \log y_i)^2 / n \right]^{1/2}$$

วิธีนี้ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงของผู้ที่มีระดับรายได้ต่ำ มากกว่าการเปลี่ยนแปลงในจำนวนที่เท่ากันของผู้ที่มีระดับรายได้สูง ทำให้ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของค่า Log มี ลักษณะเป็นรูปประหมังกว่ำ (Concave Function) ของรายได้บุคคล และค่าเฉลี่ยของรายได้อยู่ในรูป ของค่าเฉลี่ยเรขาคณิต จึงไม่ควรใช้ในการวัดความไม่เท่าเทียมกันของรายได้

1.5) Gini เป็นดัชนีความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ที่มีผู้นิยมใช้กันมาก แม้ว่า จะเป็นที่ทราบกันดีว่า Gini ไม่ได้แสดงสวัสดิการทางสังคมที่เพิ่มขึ้น (Lerman and Yitzhaki ;1994) ซึ่งสามารถแสดงความสัมพันธ์ได้ดังนี้

$$G_i = \frac{2Cov[y_i, F(y_i)]}{\mu_y}$$

โดยที่ y_i คือ รายได้ของประชากรแต่ละคน $F(y_i)$ คือ ฟังก์ชันของการกระจาย รายได้สะสม μ_y คือ รายได้เฉลี่ยของประชากรทั้งหมด ดัชนี Gini มีค่าอยู่ระหว่าง 0-1 เมื่อ Gini =

0 แสดงว่า มีความเท่าเทียมกันของรายได้อย่างสมบูรณ์ และ เมื่อ $Gini = 1$ แสดงว่ามีความไม่เท่าเทียมกันของรายได้อย่างสมบูรณ์ นั่นคือ รายได้ทั้งหมดของคนในสังคมหรือของประเทศเป็นของคนเพียงคนเดียว ซึ่งทั้งสองกรณีข้างต้นนั้น ในโลกของความเป็นจริงไม่อาจเกิดขึ้นได้ และเมื่อ $Gini$ มีค่ามากแสดงว่ามีความไม่เท่าเทียมกันของรายได้มาก

อย่างไรก็ตาม คำนวณ $Gini$ มีข้อด้อยดังนี้ 1. คำนวณ $Gini$ สามารถนำมาใช้วัดความไม่เท่าเทียมกันได้อย่างกว้าง ๆ เท่านั้น เนื่องจาก ในกรณีที่เส้น Lorenze ตัดกัน ไม่อาจบอกได้ว่าเส้น Lorenze เส้นใดแสดงความไม่เท่าเทียมกันของรายได้มากหรือน้อยกว่ากัน ดังนั้น ความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ที่ต่างกันจึงอาจให้ค่า $Gini$ ที่เท่ากันได้ 2. คำนวณ $Gini$ เหมาะที่จะใช้วัดความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ในกลุ่มคนที่มีรายได้สูง เนื่องจาก การเปลี่ยนแปลงรายได้ของคนที่อยู่ในกลุ่มที่มีรายได้ต่ำกว่ามีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของ $Gini$ น้อยกว่าคนที่มีรายได้สูง จึงไม่เหมาะที่จะนำมาใช้ในประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งประชากรมีรายได้ค่อนข้างต่ำ 4. ไม่สามารถนำมาแยกส่วนเพื่อหาสาเหตุของความไม่เท่าเทียมกันได้ (Non-Additive Decomposibility)

1.5) คำนวณ Theil (Sen,1973; Cowell,1995) ได้มาจากแนวคิดเกี่ยวกับความน่าจะเป็นที่ว่า เหตุการณ์ใดมีโอกาสในการเกิดสูง เมื่อเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้น มีความน่าสนใจน้อย และในทางตรงกันข้าม เหตุการณ์ ที่มีโอกาสในการเกิดน้อย เมื่อเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้น มีความน่าสนใจมาก สามารถเขียนเป็นสมการได้ว่า

$$h(p) = - \log p$$

และถ้ามีเหตุการณ์ n เหตุการณ์ ความน่าจะเป็นในการเกิดเหตุการณ์ จะมีค่าเท่ากับ

$$H(p) = - \sum_{i=1}^n p_i \log p_i$$

ถ้านำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้วัดความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ โดยให้ S_i เป็น

สัดส่วนรายได้ของประชากร i $\left(\frac{y_i}{ny} \right)$ และ T เป็นวิธีในการวัดความไม่เท่าเทียมกันของรายได้เมื่อ

S_i มีค่าเท่ากับ $(1/n)$ ค่าของ $\log n$ จะมีค่าสูงสุด จะได้

$$T = \sum_{i=1}^n \frac{1}{n} h\left(\frac{1}{n}\right) - \sum_{i=1}^n S_i h(S_i) \quad \text{หรือ} \quad T = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \frac{y_i}{y} \log \left(\frac{y_i}{y} \right)$$

โดยที่คำนวณ Theil มีคุณสมบัติที่น่าพอใจเช่นเดียวกับ Shorrocks order 2

1.6) Shorrocks (1980) ได้นำเอาดัชนี Theil มาประยุกต์ได้ดังนี้

$$I_c = \frac{I}{nc} \frac{I}{(c-I)} \sum_i \left[\left(\frac{y_i}{\mu} \right)^c - I \right] \quad c \neq 0, I$$

$$I_0 = \frac{1}{n} \sum_i \log \left(\frac{\mu}{y_i} \right)$$

$c = 0$ entropy

$$I_1 = \frac{1}{n} \sum_i \frac{y_i}{\mu} \log \frac{y_i}{\mu}$$

$c = 1$ ดัชนี Theil

$$I_2 = \frac{1}{2n\mu^2} \sum_i (y_i - \mu)^2$$

$c = 2$ ดัชนี Shorrocks order 2

โดยที่ I_0 I_1 และ I_2 เป็นดัชนี Shorrocks order 1 2 และ 3 ตามลำดับ y_i คือ รายได้ของประชากร i μ คือ รายได้เฉลี่ย n คือ จำนวนประชากร

I_0 และ I_2 มีคุณสมบัติที่น่าพอใจไม่แตกต่างกันคือ 1. ไม่เปลี่ยนแปลงเมื่อนำค่าคงที่ที่เป็นบวกไปคูณรายได้ของประชากรทุกคนหรือทุกกลุ่ม (Scale Independence) 2. มีความไหวตัวต่อการโอนรายได้ จากคนรวยมาสู่คนจนมากกว่าคนมีรายได้อันกลางมาสู่คนจน (Strong Principle of Transfer) 3. ไม่เปลี่ยนแปลงต่อการขยายตัวอย่างเป็นสัดส่วน (Proportionate Growth) แต่ I_1 มีคุณลักษณะที่น่าพอใจมากกว่าคือ 1. สามารถนำมาแยกส่วนเพื่อหาสาเหตุของความไม่เท่าเทียมกันได้ (Additive Decomposability) 2. ค่าจะเปลี่ยนแปลงไปเท่ากับค่าที่นำไปบวก (Additive) (Sen, 1973; Isra, 1993; Cowell, 1995)

2) Normative Measures เป็นวิธีที่นำเอาแนวคิดสวัสดิการทางสังคม หรือการสูญเสียทางสังคมอย่างชัดเจนมาใช้ซึ่งได้แก่ Dalton's Measure และ Atkinson's Measure วิธีการทั้งสองนี้ ผู้ที่จะนำมาใช้จะต้องมีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้และสวัสดิการทางเศรษฐกิจ   ดังนั้นจึงไม่ใช่วิธีที่จะนำมาใช้กันทั่วไปในทางปฏิบัติ (Duangkamon Chotikapanich, 1990)

2.1) Dalton's Measure

$$D = \sum_{i=1}^n U(y_i) / nU(u)$$

วิธีนี้เป็น การวัดความไม่เท่าเทียมกัน ที่เปรียบเทียบระหว่างระดับอรรถประโยชน์ที่แท้จริง แต่มีข้อด้อยคือ การเปลี่ยนแปลงของรายได้ในระดับที่เท่ากัน อาจจะกระทบกับขนาดของความพอใจในแต่ละบุคคลต่างกันได้

2.2) Atkinson's Index

$$A = 1 - (y_{ede} / u)$$

วิธีนี้แสดงว่า ถ้ารายได้มีการกระจายอย่างเท่าเทียมกัน สวัสดิการที่เกิดจากรายได้ต่อหัวจะเท่ากับรายได้เฉลี่ย โดยที่ ค่าของ Atkinson's Index จะตั้งอยู่ระหว่าง 0-1

แม้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ จะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ซึ่งมีแนวคิดที่ขัดแย้งกัน แต่รัฐบาลของประเทศต่าง ๆ ก็เห็นว่า ความไม่เท่าเทียมกันของรายได้เป็นปัญหาที่ต้องเร่งแก้ไข โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยที่ประเด็นการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม น่าจะเป็นประเด็นหลักในการศึกษาความไม่เท่าเทียมกันดังกล่าว ในการศึกษา นี้จะใช้ดัชนีที่มีคุณสมบัติเหมาะสม เพื่อวัดความไม่เท่าเทียมกันในประเทศกำลังพัฒนา อย่างประเทศไทย คือ ดัชนี Shorrocks Order Two เป็นหลักในการศึกษา และใช้ดัชนี Gini เพื่อวัดความไม่เท่าเทียมกันของรายได้โดยรวม เพื่อให้สามารถนำผลการศึกษาที่ได้ไปเปรียบเทียบกับผลการศึกษาอื่น ๆ ต่อไป